

*Савченко А. В.* – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ;

*Клименко О. А.* – ад'юнкт кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

## **ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВ У СФЕРІ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ**

Останніми роками в Україні поширення набули шахрайства у сфері надання туристичних послуг. Тому перед державою та її компетентними органами постало актуальне питання щодо ефективного запобігання цим злочинам. Важливо з'ясувати причини вчинення такого роду шахрайств, тобто встановити комплекс взаємодіючих детермінант, які зумовлюють вчинення відповідних злочинів.

На нашу думку, варто виділити основні причини, що сприяють поширенню шахрайств у сфері надання туристичних послуг: 1) недоліки законодавства у галузі туризму, недосконалість окремих кримінально-правових, кримінальних процесуальних та інших норм; 2) відсутність належного державного контролю за туристичною діяльністю, її ліцензуванням і стандартизацією; 3) спірність мінімальних обсягів забезпечення фінансової відповідальності туроператора та туристичного агента; 4) складність процедур і механізмів надання туристичних послуг, яку можна використати як аргумент для раціонального пояснення «прорахунків» у підприємницькій діяльності, що власне є шахрайськими схемами; 5) неоднозначність судової практики щодо цього виду шахрайств; 6) відсутність необхідних наукових розробок, методик виявлення, розслідування та запобігання шахрайству в згаданій сфері, а також практичного досвіду в представників правоохоронних і правозастосовних органів; 7) відсутність конкретних програм (державних, галузевих тощо) щодо запобігання цьому виду шахрайства тощо.

На виникнення нових шахрайських схем у сфері надання туристичних послуг можуть впливати окремі законодавчі чи урядові рішення, зміст яких видається спірним. Наприклад, Постановою Правління Національного банку України від

25 листопада 2016 р. № 407 «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 6 червня 2013 р. № 210 “Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою”» Національний банк України анонсував з 4 січня 2017 р. зниження граничної суми розрахунків готівкою за участі фізичних осіб зі 150 тис. до 50 тис. гривень. Фізичні особи мають право здійснювати розрахунки на суму, що перевищує 50 тис. грн, шляхом перерахування коштів з поточного рахунку на поточний рахунок, внесення та/або перерахування коштів на поточні рахунки (зокрема в депозит нотаріуса на окремий поточний рахунок у національній валюті). Безготівкові розрахунки можуть здійснюватися без будь-яких обмежень і банки зобов'язані забезпечити безготівкові перерахування на вимогу клієнтів у повному обсязі [1].

На нашу думку, задля уникнення залишення «паперових слідів» та через небажання багатьох клієнтів, які працюють на державній службі, декларувати власні видатки, все більше потенційних туристів буде звертатися до псевдопосередників (або неперевірених довірених осіб) чи окремих працівників туристичних агентств з метою вирішення питань про сплату туристичних послуг частинами, готівкою чи іншими зручними для клієнтів способами. Це буде збільшувати ризики вчинення шахрайських махінацій. Сьогодні за постійного зростання рівня інфляції та підвищення курсу світових валют (долар, євро) вартість типової путівки навіть на одну особу в далекі країни (наприклад, США, Японія, Куба, Ямайка тощо) може перевищувати 50 тис. гривень. Однак у Національному банку України не заперечують, що встановлення граничної суми розрахунків готівкою на рівні 50 тис. грн спрямовано на моніторинг великих придбань (нерухомості, коштовностей, транспортних засобів, предметів мистецтва, хутра, дорогих годинників, подарожей тощо).

До того ж, варто виокремити інші нормативні недоліки у сфері надання туристичних послуг. Зокрема, в Законі України «Про туризм» 15 вересня 1995 р. не подано терміни «злочин», «кримінальний», «шахрайство» чи «обман», розглядаючи питання цивільно-правової відповідальності за правопорушення у галузі туризму [2]. Недосконаліми є також норми кримінального законодавства. На нашу думку, низку недоліків містить чинна редакція ст. 190 Кримінального кодексу (КК) України, що знижує ефективність її застосування на практиці.

Найважною є невідповідність між межами покарання та тяжкістю шахрайства певного виду тощо.

Питання, що стосуються належного державного контролю за туристичною діяльністю, її ліцензуванням і стандартизацією останнім часом досить розбалансовані. Відомо, що з 16 листопада 2010 р. було скасовано ліцензію для турагента. Таким чином, зараз обов'язковому ліцензуванню підлягає лише господарська діяльність туристичних операторів. Однак суб'єкти господарювання, які мають намір займатися турагентською діяльністю, повинні зареєструватися як суб'єкти підприємництва. Відомості про них має бути внесено в Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України. На жаль, цих вимог дотримуються не завжди і не всюди, що сприяє поширенню випадків вчинення шахрайств. Нині державний нагляд (контроль) у сфері туризму та курортів, а також за дотриманням вимог законодавства з питань туристичної діяльності здійснює Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) [3], тоді як забезпечення функціонування та реалізації державної політики у сфері туризму та курортів (окрім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів) покладено на Департамент туризму та курортів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [4]. Проте діяльність цих органів має досить низький рівень ефективності, що не забезпечить досягнення прогресу в контексті протидії шахрайським посяганням найближчим часом. З іншого боку, правоохоронні органи (наприклад, Національна поліція) вже не наділені безпосередніми наглядовими (контрольними) повноваженнями. За словами Г. К. Бедрадіна та В. Г. Герасименко, контроль за діяльністю турагентств, яку раніше в межах ліцензування виконували державні органи виконавчої влади у сфері туризму, нині виконують провідні туроператори на власний розсуд. До того ж, більшість великих туроператорів почали нарощувати власну збутову мережу уповноважених (офіційних, сільових чи рітейлових) агентств [5]. Також спірним видається мінімальний обсяг фінансової гарантії, встановлений чинним законодавством України в таких розмірах для: 1) туристичного оператора: який надає повний комплекс послуг – 20 тис. євро; який здійснює діяльність винятково з внутрішнього і в'їзного туризму – 10 тис. євро; 2) туристичного агента – 2 тис. євро [6].

На нашу думку, такі обсяги коштів не зможуть повною мірою забезпечити фінансові гарантії у межах цивільно-правових відносин, а також можливу компенсацію матеріальної та моральної шкоди внаслідок вчинення шахрайства, яке досить часто має масовий характер. Також абсолютно не враховується позитивний світовий досвід з цього приводу. Наприклад, у Китаї мінімально необхідні суми для уставного капіталу в туристичних агентствах мають становити суму від 3 до 25 млн доларів США [7].

Заплутаними та складними є процедури безпосереднього надання (реалізації) туристичних послуг. За таких умов чимало шахраїв створюють фінансово-туристичні піраміди, контролюють значні грошові потоки, доводять до банкрутства значну кількість туристичних агентств і маскують свої злочини під невиконання цивільно-правових зобов'язань.

Вище було розглянуто лише основні причини, що сприяють поширенню шахрайств у сфері надання туристичних послуг, а також уточнено зміст окремих з них. Очевидно, що проблема розкриття причин вчинення такого роду шахрайств є надзвичайно широкою та потребує поглибленого дослідження.

### ***Список використаних джерел***

1. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 6 червня 2013 року № 210 «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою» [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 25 листоп. 2016 р. № 407. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=41706730>. – Назва з екрана.

2. Про туризм [Електронний ресурс] : Закон України від 15 верес. 1995 р. № 324/95-ВР. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-D0%B2%D1%80/print1452799213843496>. – Назва з екрана.

3. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 верес. 2015 р. № 667. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248464285>. – Назва з екрана.

4. Про затвердження Положення про департамент туризму та курортів [Електронний ресурс] : наказ Міністерства

економічного розвитку і торгівлі України від 22 лип. 2016 р. № 1202. – Режим доступу: [search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/ME160971.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME160971.html). – Назва з екрана.

5. Бедрадіна Г. К. Трансформація туристичної політики та її вплив на взаємовідносини туроператорів і турагентів [Електронний ресурс] / Г. К. Бедрадіна, В. Г. Герасименко. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3754>. – Назва з екрана.

6. Ліцензування туристичної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nakaz.com.ua/ua/licenzia-turoperatora>. – Назва з екрана.

7. Regulations Governing Travel Agencies / Tourism Bureau, M.O.T.C. Republic of China (Taiwan) / Amended and promulgated in accordance with Jiao Lu Fa No. 092B000046, on May 30, 2003 [Electronic resource]. – Access mode: [http://admin.taiwan.net.tw/aw/law\\_d\\_en.aspx?no=9&d=120](http://admin.taiwan.net.tw/aw/law_d_en.aspx?no=9&d=120). – Title from the screen.

*Василевич В. В.* – кандидат юридичних наук, професор, учений секретар вченої ради Національної академії внутрішніх справ

## **НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ЗАПОБІЖНОЇ ФУНКЦІЇ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ**

Вивчення наукової літератури щодо запобіжної функції закону про кримінальну відповідальність показало, що серед учених сформувався декілька позицій і підходів. Деякі науковці визнають існування кримінально-правових відносин і під час здійснення кримінально-правовими нормами запобіжної функції. Так, В. О. Номоконов, виділяючи серед правових відносин загальнорегулятивні, зараховує до них відносини, що встановлюють більш-менш суворий кримінально-правовий режим охорони деяких соціальних благ. Ці відносини виникають з моменту набрання чинності відповідними кримінально-правовими нормами і поширюються на всіх суб'єктів кримінального права – державу і всіх громадян, здатних бути суб'єктами кримінального права [1, с. 448]. Так, Н. Ф. Кузнецова, розглядаючи кримінально-правові відносини в широкому і вузькому значенні, зараховує до перших кримінально-правові відносини, що виникають з